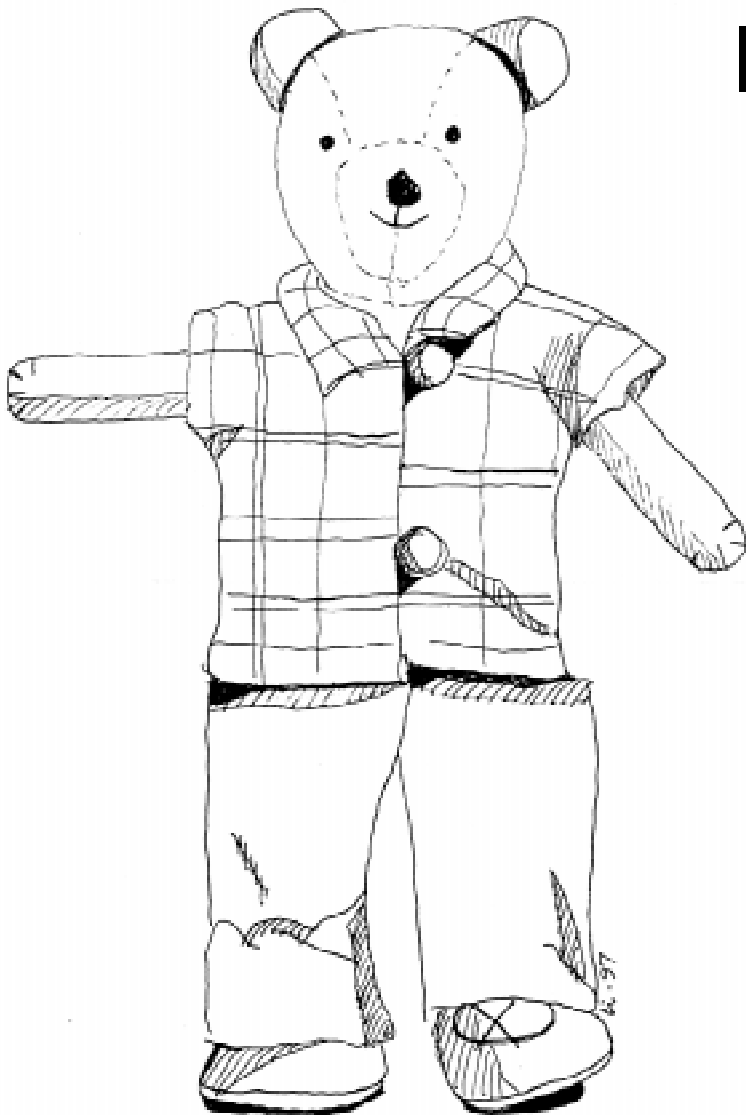

FAIR TRADE CENTER

rapport nr. 3

I samarbete med Världsbutikerna för Rättvis Handel.

leksaker.

innehåll:

leksaker -----	3
dagens situation -----	4
krav -----	6
rättvis handel -----	9
leksaker-koden -----	10
påverka -----	12
adresser -----	13
lästips -----	15
källor -----	15

© Fair Trade Center december 1997

text: Nils Hannerz

illustrationer: Birgit Lindh & Nils Hannerz

layout: Liv Fjellander

redigering: Nils Hannerz

Rapporten är producerad med stöd från SIDA.

leksaker.

“Hennes axlar skakar när hon berättar. “Snälla, snälla säg varken mitt namn eller visa någon bilder på mig. De kommer att straffa mig om dom får veta att jag talar till dig“.

Det här handlar inte om våldtäkt, mord eller spionage. Det handlar om en arbetare på en leksaksfabrik i Thailand som gör Barbiedockor och Disneyleksaker.” [The Times, 20 december 1996]

En leksak ska inte ha inneburit något fysiskt eller psykiskt lidande för de som har tillverkat den. En leksak ska inte förstöra miljön. Det är två av flera krav som leksaker bör uppfylla. Vidare ska de vara säkra att använda för barn, hålla länge och vara billiga. Men i konkurrensen mellan företagen pressas ibland priserna allt för långt.

Av de leksaker som säljs i Sverige är 85 % importerade. Mer än hälften av de importerade leksakerna kommer från Asien; från länder som Kina, Thailand och Vietnam. Det är länder varifrån det ofta kommer rapporter om att man bryter mot de mänskliga rättigheterna och där skyddet för miljön är svagt. Det påverkar hur leksakerna är tillverkade.

1993 började det brinna i en leksaksfabrik i Thailand. 188 personer dog och 469 skadades på grund av att dörrarna till fabriken var stängda. 1997 blev 220 personer lösningsmedelsförgiftade i en Vietnamesisk leksaksfabrik. Två avskyvärda olyckor orsakade av kriminella företagsledning. Men även fullt laglig leksakstillverkning kan ske på ett etiskt oacceptabelt sätt till följd av låga krav på skydd för miljö och hälsa i tillverkningsländerna.

Med denna rapport vill vi visa att de arbetare som tillverkar leksaker som säljs i Sverige inte behandlas med den respekt som de är värda. Men också att en attitydförändring hos företagen börjat ske. Och att alternativ finns genom Rättvis Handel.

Fair Trade Center

Världsbutikerna för Rättvis Handel

dagens situation.

Idag kan ingen svara på hur ser det ut när leksakerna från Asien tillverkas. Det som finns att tillgå är sporadiska rapporter och berättelser. Några av dem sammanfattas nedan.

Man måste vara medveten om att rapporterna skildrar förhållandena när de skrevs. Företag har ett intresse av att bristerna rättas till så snabbt som möjligt. Förhoppningsvis har just de här problemen redan blivit åtgärdade. Rapporterna nedan visar ändå på att vi idag inte kan lita på att våra leksaker är tillverkade på ett humant sätt.

Haiti september 1997 [WDM, okt. 1997]

Arbetare vid tre fabriker som tillverkade produkter åt Disney intervjuades. Efter september har Disney, via sin underleverantör slutat köpa varor därifrån. Det har medfört stora uppsägningar. Fabrikena tillverkade Disney's kläder.

Cirka 7000 arbetade indirekt för Disney på Haiti. Dessa arbetare tjänade 2,40 kronor i timmen. Arbetarna krävde 5 kronor i timmen i lön. Om Disney hade gått med på dessa lönekrav fullt ut skulle det kostat motsvarande 0,27 % av deras årliga vinst.

Fabrikena var dåligt utrustade. Alla tre var dåligt ventilerade. En av fabrikena med flera hundra arbetare hade bara en fungerande toalett och dricksvattentanken gjordes aldrig ren.

Arbetarna arbetade på ackord och de skulle klara av en viss kvot per dag. Arbetarna ansåg att kvoten var alldeles för högt satt. Överordnande i fabriken gick runt i fabriken, skrek åt arbetarna och slog i borden med sina händer.

Arbetarna motarbetades kraftigt i sina försök att bilda fackföreningar.

Vietnam april 1997 [AMRC, april 1997 (a)]

Fabriken Keyhinge Toys i Vietnam hade över 1000 arbetare. 90% av dem var kvinnor mellan 17 och 20 år. De flesta kom från en annan provins i landet, vilket gjorde att de saknar socialt skyddsnät. De tjänade ca 70 öre i timmen, vilket ligger under lagstadgad minimilön. Arbetstiden var 10 timmar per dag, 7 dagar i veckan. Lönen var långt under vad man kan säga vara en skälig levnadslön.

Fabriken hade i april kontrakt, via ett antal olika bolag, att tillverka så kallade Happy Meals - leksaker åt McDonald's.

Den 21 februari förgiftades 220 arbetare av aceton. 25 kollapsade och tre fördes till sjukhus. De drabbade hade i mars varken fått eller blivit utlovade någon kompensation. Fabriken saknade lagstadgade försäkringar. Den 26 april fick motsvarande arbetarskyddsstyrelsen tillträde att ta prover i fabriken. Halten aceton var 21 gram per m³ vilket är 105 högre än vietnamesisk standard. Ändå hade fabriken då haft 2 månader på sig att rätta till problemen.

McDonald's i Hong Kong sa i april att ansvaret för detta ligger hos deras underleverantör.

Kina december 1996 [AMRC, april 1997 (b)]

Arbetare från 10 leksaksfabriker i Guandong provinsen i södra Kina intervjuades. 1995 stod fabriker i denna del av Kina för 40 % av de leksaker som Europa importerade. De undersökta fabrikena tillverkade alla leksaker av plast.

Arbetare exponerades för så stora mängder färg, lim och lösningsmedel att det frekvent förekom att de kräktes, vilket är ett tecken på akut förgiftning. De skydd som delades ut är munskydd av bomull som har låg skyddseffekt. Ingen fabrik hade tillräcklig ventilation, eller kunde tillhandahålla adekvat skyddsutrustning. Trots den farliga

15% av leksakerna vi köper tillverkas i Sverige, resten importeras och då främst från Asien.

arbetsmiljön erbjöds inte några hälsokontroller till arbetarna.

Via hot om böter tvingades arbetarna arbeta övertid. Vissa av arbetarna talar om otroliga 20-timmars arbetsdag. Vid fyra av de tio fabrikena var det vanligt att arbetare låg avsvimnade på golvet på grund av utmattning.

Timpenningen låg mellan 70 öre och 2 kronor. Majoriteten av fabrikena betalade mindre i ersättning än den lagstadgade minimilönen. Det var vanligt att fabriken behöll en stor del av lönen som ersättning för husrum och mat utan möjlighet för arbetarna att välja något annat.

Skador var vanliga eftersom maskiner inte underhölls, och maskinoperatörerna inte fick tillräcklig utbildning. Därtill betalade inte fabrikena den lagstadgade ersättningen för invalidisering.

En av de tio fabrikena tillhörde Mattel, världens största leksaksföretag. Mattels fabrik hade över lag bra förhållanden jämfört med de övriga.

Äldre rapporter

I tabellen här bredvid finns ett antal olyckor sammanfattade [WDM, nov 1996]. Den mest uppmärksammade händelsen är branden i fabriken Kader i Thailand 1993 då 188 människor dog.

Olyckorna i allmänhet och Kaderbranden i synnerhet har fungerat som väckarklocka både för människorätts organisationer och företag. Efter ett brittiskt initiativ såg enades stora delar av världens leksaksföretag kring en uppförandekod 1996. Så gjorde även de svenska företagen. Koden redovisas senare i rapporten.

De äldre olyckorna i tabellen hände före det att leksakskoden antogs. Tyvärr innebar inte leksakskoden något stopp för olyckorna.

tabell över olyckor i leksaksfabriker.

VAR	YAD	VARFÖR
Tre fabriker i Zhuhai, Kina, 1992	23 kvinnor fick huvudvärk och yrsel. Tre av dem dog.	Exponering för farliga kemikalier i färg och lim. Ventilation saknades.
Fabriken Kader; Thailand, 1993	188 dog och 469 skadades i en fabriksbrand.	Utgångarna var blockerade. Fönstren låsta. Brandskyddsutrustning saknades. Arbetarna bodde i samma byggnad som fabriken.
Zhilli fabriken i Shenzhen, Kina, 1993	87 dog och 51 skadades i en fabriksbrand.	Fel på elinstallationen. Galler på fönstren och blockerade dörrar. Arbetarna bodde i samma byggnad som fabriken.
Baoan, Kina, 1994	Två dog.	Förgiftning efter inandning av limångor.
Hip Shing, Shenzhen, Kina, 1994	11 dog och 60 skadades.	Byggnaden kollapsade. Sovsalar i byggnaden användes trots förbud.
Juldekorationsfabrik, Shenzhen, Kina, 1996	19 dog och 37 skadades i en brand.	För många bodde i sovsalarna i strid med brandskyddsreglerna.

StarWars trilogin skall utökas med tre nya filmer. De nya filmerna har redan gått med vinst genom att rättigheterna att tillverka leksaker sålts. Inspelningarna av filmerna har inte börjat än.

krav.

på hur leksaker ska vara tillverkade.

Fair Trade Center har samlat fyra krav som man som konsument ska kräva av de saker man köper. Det gäller i högsta grad leksaker.

1. Respekt för de mänskliga rättigheterna

Tillverkningen av leksaker skall följa FN:s deklARATION om de mänskliga rättigheterna och FN:s Internationella Arbetstagarorganisation (ILOs) konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet.

Det innebär bland annat att alla som arbetar med leksaker skall ha rätten att:

- organisera sig. Det betyder att alla som vill skall få vara med i facket.
- ha en säker och hälsosam arbetsmiljö.
- slippa arbeta under tvång, slippa slavarbete.
- uttrycka sig fritt utan att riskera straff.

2. Ett rättvist utbyte - mer betalt till producenten

Tanken bakom internationell handel är att alla gör det de är bäst på, då blir alla rikare. Omvänt kan man säga att handel skall förbättra möjligheterna för utveckling hos båda parterna.

Importören ska betala ett pris som garanterar att leksakstillverkaren kan leva upp till kraven på mänskliga rättigheter.

Alla som arbetar i tillverkningen av leksaker skall få en lön som täcker levnadskostnaderna. Dit räknas kostnader för mat, husrum, sjukvård, pension och skolgång för barnen. Föräldrar som kan försörja sin familj slipper tvinga sina barn till arbete och prostitution.

En positiv utveckling kan fås genom att importören garanterar långsiktig kontakt och ger hjälp med investeringar. Mer betalt från importören nog är nödvändigt, men ingen garanti för bättre arbetsförhållanden.

3. Miljö- och socialt ansvar för hela kedjan

Företagen har ansvar för leksakernas effekt på människor och miljö, från vaggan till graven.

Miljökostnader och sociala kostnader ska återspeglas i leksakens pris.

Företag bär ansvaret för sociala kostnader och miljöbelastningar vid nedläggning/förflyttning av verksamheten.

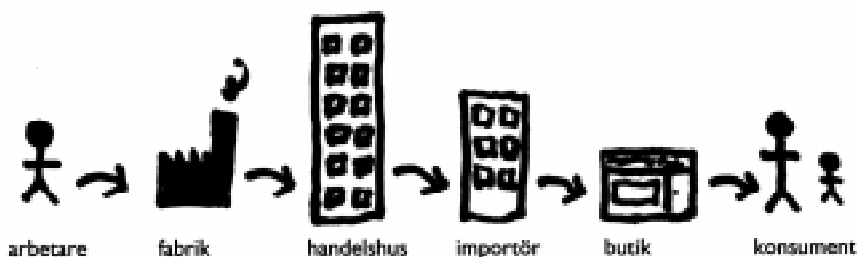
Barbiedockorna tillverkas av företaget Mattel som är världens största leksaksföretag. Till skillnad från de flesta andra företag så äger Mattel sina fabriker själva.

Som konsument skall man känna sig trygg i att den leksak man köper inte har tillverkats på ett sådant sätt att människor och miljö inte har utnyttjats mer än nödvändigt. När det idag avslöjas att leksaker tillverkas under usla förhållanden försvarar sig ofta de företag som importerar att det inte är deras ansvar. De säger att ansvaret ligger hos någon underleverantör längre bak i kedjan av företag från producent till konsumenten. Men det är helt orimligt att som konsument hålla reda på hur de olika underleverantörerna efterlever alla krav. Ansvaret ligger hos det företaget som säljer till konsumenterna.

I en del länder är de lagstadgade kraven på miljöhänsyn mycket svaga. Om bara landets lagar följs kan det innebära att miljön förstörs, att en miljöskuld byggs upp. Det innebär i sin tur att priset i butiken inte inkluderar de miljökostnader som den orsakat. Det är oacceptabelt. Givetvis är det den som köper en leksak som skall stå för kostnaden. Man kan resonera på motsvarande sätt kring arbetsvillkoren.

När det visar sig att en fabrik i Asien inte håller måttet så är det väldigt enkelt att som importör säga upp kontraktet med den leverantören. Men det innebär oftast direkt arbetslöshet för arbetarna på fabriken, och de är oftast helt oskyldiga till problemen. Många länder saknar skyddsnät som A-kassa och lönegaranti. En omedelbar uppsägning blir en personlig katastrof på ett sätt som man som svensk kan ha svårt att föreställa sig. Därför är det mycket viktigt att importörerna inte lättvindigt säger upp kontrakt. En underleverantör som misskött sig måste få tid, råd och hjälp för att kunna rätta till problemen. Hjälper inte det finns det dock inget annat att göra än att avsluta affärsförbindelsen.

Kedjan från producent/arbetare till konsument

Från tillverkaren av leksaker till konsumenten är det många mellanhänder. Arbetarna som målat, sytt och satt samman leksaker jobbar i en fabrik. När leksakerna är färdiga så säljs de till en grossist/ett handelshus. Dit kommer importören från Sverige och tittar på prover, köper och kanske beställer fler av någon viss leksak. Han/hon åker hem och säljer den till butiken som du besöker. Ofta är det ännu fler mellanhänder inblandade. Det gör det väldigt svårt att veta hur det sett ut vid tillverkningen av en viss leksak.

Den som importerar leksaker ställer krav på kvalitet. Kraven kan delas upp i mätbara kvaliteter och icke mätbara kvaliteter. Hållbarhet, färg och att det inte lossnar småsaker från leksakerna går att mäta och därmed kontrollera att kraven uppfylls.

Krav på att arbetarna som gör leksakerna inte skall behöva bli förgiftade av lösningsmedel och att de skall få rättvist betalt går inte att mäta på leksaken. Det kräver att alla leden i kedjan från fabrik till konsument, litat på varandra och att ingen ljuger. Tyvärr är det inte så idag. Tag barnarbete som exempel. Idag kräver alla som importerar leksaker, kläder, skor och så vidare att barnarbete inte skall ha förekommit vid tillverkningen. Trots det så tvingas flera miljoner barn arbeta i världen. Det beror på att alla i kedjan inte är ligga. Importören måste bli bättre på att kontrollera att kraven uppfylls.

Ett barn i Europa får leksaker för i genomsnitt 2000 kronor per år, vilket inte inkluderar cyklar och datorer.

4. Insyn och demokratiskt inflytande

Företagen ska kunna informera konsumenterna hur produktionen går till.

Företagen ska vara öppna för oberoende granskning av hur produktionen går till.

Konsumenten har rätt att få veta hur leksakerna påverkar människor och miljö. Nöjet av leksaken riskerar annars att minska om det visar sig att den är tillverkad under vidriga förhållanden.

Egentligen är det en fråga om förtroende. Den enskilda konsumenten har ingen möjlighet att kontrollera hur leksakerna tillverkas. Förtroende får man för den som är, eller i vart fall verkar, ärlig.

Den som är ärlig har heller inget att förlora på att hennes påståenden kontrolleras. Det har däremot den som bara verkar ärlig utåt utan att vara det. Därför behövs det en granskning av hur tillverkningen går till med avseende på arbetsvillkor och miljö. Och den måste vara oberoende. En granskning som görs av företaget självt kan aldrig få samma tyngd.

Jämför med företags ekonomiska bokföring och redovisning. Enligt lag är alla företag skyldiga att dagligen sköta bokföringen och låta sig granskas av en oberoende revisor.

Kostnaderna för kontroll av förhållandena vid tillverkningen ska bekostas av konsumenterna. Följden blir att leksakerna kanske blir några kronor dyrare, eller att företagen får nöja sig med en lägre vinst. Enligt en undersökning gjord av *U.S. News* är 89% av amerikanerna beredda att betala mer för en leksak som är schysst tillverkad.

rättvis handel.

För den konsument som inte vill vänta på anständigt tillverkade leksaker finns det alternativ. Rättvis Handel innebär att de importerade varorna är producerade på ett sådant sätt att arbetarnas rätt till en säker och icke hälsovådlig arbetsmiljö garanteras. Det uppnås genom de svenska importörerna handlar direkt med fabrikena, utan mellanhänder. Samarbetet sker långsiktigt vilket ger producenten möjlighet att våga satsa på nya säkra maskiner och ge utbildning till personalen. Rättvis Handel-produkter inhandlas med fördel i en så kallad Världsbutik som finns på en rad orter i landet, se adresslistan. Där finns också en mängd andra varor som livsmedel, instrument, textilier, korgar och annat hantverk.

2 500 världsbutiker i Europa driver tillsammans kampanjen "Made in dignity" som fokuserar på arbetsförhållanden vid produktion av leksaker, textilier och lädervaror.

Julen 1997 gör Fair Trade Center och Världsbutikerna för Rättvis Handel en satsning för att öka medvetenheten kring hur våra leksaker är tillverkade. Den här skriften är en del i det arbetet. En annan del är liten nalle som valts ut som symbol för konsumentens rätt till leksaker som är tillverkade på ett humant sätt. Nallen är producerad av företaget Orchid Agencies som presenteras nedan. Även Simplex, ett annat företag som erbjuder rättvise-producerade leksaker presenteras.

Orchid Agencies

Orchid Agencies startade 1993 på Sri Lanka. De har 80 kvinnor anställda i åldrarna 18 till 40. Produkterna görs av handvävt, miljövänligt tyg som är kommer från Sri Lanka.

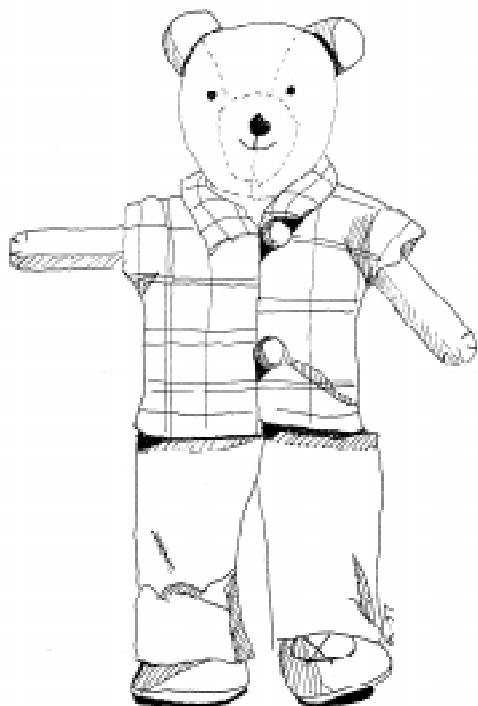
Företagets mål är att ha en stabil och långsiktig marknad för produkterna som ger anställda en trygghet och kontinuitet.

Företaget erbjuder fri sjukvård för arbetarna. Lönen är alltid minst 50 % över den statliga minimilönen och övertidsersättning utgår alltid.

De som köper (en av) nallarna stöder kvinnorna på Sri Lanka.

Nallarna importeras till Sverige av Sackeus AB.

Nalle från Sri Lanka.

Simplex

Simplex startade 1977 på Sri Lanka. De gör leksaker och barnmöbler av trä. Cirka 550 personer är anställda, både män och kvinnor.

Maskinerna är säkra och modern. Företaget har bra ventilation, hygieniska utrymmen och skyddsutrustning för arbetarna. Lönen är bra jämfört med normallönen på Sri Lanka och lika för män och kvinnor. På Simplex har anställda arbetsplatsförsäkring, reglerad arbetstid och övertidsersättning.

Leksakerna från Simplex importeras av Alternativ Handel.

Leksakskoden.

Leksakskoden antog 1996 och är en av de första etiska koderna i Sverige. Det största problemet är att man inte vet hur man skall se till att koden följs. Längst har de brittiska leksaksimportörerna gått. De har satt ihop en kommitté dit man kan rapportera om koden inte följs. Oktober 1997 hade kommittén fortfarande inte nåtts av några klagomål, antagligen på grund av att ingen känner till möjligheten. En annan svårighet är att Kinas handelsminister säger att det inte finns några problem i produktionen, trots att de flesta rapporter om problem kommer från Kina.

Själva leksakskoden är i sig svag. Den sträcker sig i princip aldrig utanför de lagar som gäller där tillverkningen sker. Alltså säger koden att den som importerar leksaker bara ska köpa leksaker som är lagligt tillverkade. Men att svenska företag skulle köpa något annat än varor som är tillverkade under lagliga förhållanden är väl något man som konsument borde kunna förutsätta. Att leksakskoden ändå är skriven som den är tyder på att problemen faktiskt är jättestora vid tillverkningen. Leksakskoden lämnar en hel del övrigt att önska. Förhoppningsvis kommer snart en mer omfattande kod som man dessutom vet hur man skall följa upp. Förslagsvis skulle den omfatta regler för:

- hur koden skall genomföras och kontrolleras att den uppfylls.
- miniminivåer för lön, arbetstid och hälsoskydd som är satta utifrån vad som är humant och visar respekt för arbetarna.

I november 1997 antog leksaksföretaget Mattel en uppförandekod [NY Times, 20 nov 1997] där oberoende kontroll av koden ingår. Enligt Mattel själva ska de bli de första att tillåta global oberoende kontroll av sina och underleverantörernas fabriker. Hur det skall gå till är dock inte klart än.

I Sverige säljs
varje år leksaker
för ca 3,2
miljarder kronor.

Kod för affärssed.

Allmänt sägs att arbetsmiljön skall vara säker och utan hälsorisker för de anställda inom produktionen. Detta specificeras i tre punkter. De svenska importörerna rekommenderas diskutera dessa punkter med leverantörerna och få deras samtycke.

Arbetskraft

Arbetskraften skall behandlas rättvist och med iakttagande av gällande lagstiftning i producentlandet. Arbetskraften får varken vara ofrivillig eller minderårig. Skäliga insatser skall göras för att tillse att reglerna följs. Importören rekommenderas att se till att:

- inspektioner görs av alla anläggningar vid vissa tidpunkter.
- leverantörerna bekräftar och kan ge intyg på att tillverkningen av leksakerna, och deras komponenter, är fri från tvångskommenderad och minderårig arbetskraft.
- klausuler finns i kontraktet så att man kan bryta det om tvångsarbete eller minderårig arbetskraft har producerat leksaken helt eller delvis.
- att all tillämplig lagstiftning avseende minderårig arbetskraft har uppfyllts i sin helhet.

Arbetsförhållanden

Leksaker skall tillverkas i en säker och icke-hälsovådlig arbetsmiljö. Importörer bör verka för att endast anlita leverantörer som:

- respekterar all tillämplig lagstiftning rörande anställdas representation.
- har väl upplysta och ventileradelokaler.
- har erforderliga och väl utmärkta nödutgångar.
- kan försäkra att inga oskäligen psykiska eller fysiska disciplinåtgärder vidtas.

Övrigt

Importören skall försäkra sig om att tillverkarna uppfyller de lokala lagar som berör affärsverksamheten.

Sammandrag av LLHs kod för affärssed.[LLH, 1996]

Företag som ICA, Stor&Liten (KF), IKEA importerar en del av sina leksaker själva. De flesta andra företag som säljer leksaker i butiker köper från andra svenska företag som importerar.

påverka.

Det är viktigt att kanalisera sitt engagemang på ett bra sätt. Här ges tre förslag som alla förhoppningsvis på ett eller annat sätt bidrar till bättre leksaker. Tveka inte.

1. Köp en nalle

Köp en av Orchid Agencies nallar. Du får en leksak som är gjord under bra förhållanden. Tala gärna om för dina vänner hur den är tillverkad så att fler blir medvetna om hur leksaker borde vara producerade.

Nallen kostar 95 kronor + porto.

Köp i närmaste Världsbutik eller beställ genom att ringa/skicka/fax/E-posta till Fair Trade Center. Se adresslistan.

2. Köp tre nallar och två rapporter

Köp en nalle till dig själv. Köp en nalle och en rapport till två av dina vänner i present.

Det kostar 285 kronor + porto.

Köp i närmaste Världsbutik eller beställ genom att ringa/skicka/fax/E-posta till Fair Trade Center.

3. Fråga i din leksaksbutik

Nästa gång du köper en leksak så be personalen att berätta hur det gått till när den tillverkades.

Hur mycket har arbetaren fått i lön för att tillverka den här leksaken?

Har arbetarna bra skyddsutrustning?

Hur påverkar den här leksaken miljön?

Ställ frågor om sådant som intresserar dig. Kan inte personalen svara på det, så be dem ta reda på det till nästa vecka. Du får antagligen veta mer om du väntar med att köpa leksaken tills du får svar.

Tänk på att kunden alltid har rätt. Du har som kund rätt att få veta vad du vill om varan och hur den är tillverkad. Det är genom ditt köp som efterfrågan skapas. Därur kommer den så kallade marknaden. Marknaden är du, och får inte du den produkt du vill ha så fungerar marknaden inte.

adresser.

Världsbutikerna

Världsbutikerna för Rättvis Handel är en samarbetsförening för världsbutiker och u-landsbodar i Sverige. Världsbutikerna säljer varor från schyssta producenter i Afrika, Asien och Latinamerika, samt informerar om rättvis världshandel. Den som vill starta en egen världsbutik vänder sig med fördel till Världsbutikerna för Rättvis Handel.

Världsbutikerna för Rättvis Handel
Box 161
271 24 YSTAD

Telefon och fax : 0411-652 20
E-post: info@varldsbutikerna.m.se

Här är en lista på alla Världsbutiker för Rättvis Handel. Leta upp den som finns närmast dig.

Arboga - Världsbutiken Amos - Smedjegatan 3 - 0589-61 13 43 (Eva Petri)

Göteborg - Världsbutiken Alternativ Handel - Södra Larmgatan 18 - 031-701 76 00

Göteborg - Svalornas miljösolidariska handel - Linnégatan 13-21 - 031-42 40 33

Helsingborg - Världsbutiken i Helsingborg - Bruksgatan 29

Karlskrona - Världsbutiken i Karlskrona - Parkgatan 5 - 0455-257 97

Kinna - El Mundo Världsbutik - Stationsgatan 8 - 0320-135 03

Lidköping - U-landsboden i Lidköping - Stenportsgatan 18 - 0150-606 03

Ljungby - Världsbutiken i Ljungby - Storgatan 1 B - 0372-157 56

Ljusdal - Världsbutiken i Ljusdal - Tingsgatan 4 - 0651-159 57

Lund - Världsbutiken Klotet - St. Tomegatan 48 - 046-14 11 14

Mönsterås - U-landsboden i Mönsterås - Torget 8 - 0499-105 88 (Irene Engström)

Norrköping - Världsbutiken Rätt och Vist - Repslagaregatan 13 - 011-19 97 95

Nyköping - Världsbutiken Afrika Import - Hospitalsgatan 24 - 0155-21 44 20

Stockholm - Afroart - Hornsgatan 58 - 08-642 50 95

Timrå - Världsbutikerna Erikshjälpen - Verkmästarv. 1

Uppsala - Världsbutiken Globalen - Sysslomansgatan 2 - 018-10 11 71

Ystad - Världsbutiken i Ystad - Stortorget 10 - 0411-171 83

Åmål - Alternativ Forum - Strandgatan 5-7

Ängelholm - Världsbutiken Klotet - Åkaregården, Storgatan 10

Örebro - Världens Affär! - Bondegatan 9 - 019-12 74 10

Fair Trade Center

Fair Trade Center är en religiöst och politiskt obunden organisation som startade 1996. Fair Trade Center verkar för att medvetengöra människor i Sverige om deras påverkan på människor och natur i länder långt bort. Det görs genom att samla och sprida information om hur:

- konsumentvaror som leksaker, kläder, skor, kaffe och bananer påverkar människa och miljö vid produktion i fattiga länder.
- svenska företag behandlar människor och miljö när de till exempel bygger bilar, hus, dammar och fabriker i fattiga länder.

Fair Trade Center
Malmgårdsvägen 14
116 38 STOCKHOLM

Telefon 08 643 43 64
Fax 08 642 21 60

www.fairtradecenter.a.se
e-post: info@fairtradecenter.a.se

lästips.

Världens Konsument

En bok som tar upp hur många varor är tillverkade och hur man kan påverka själv. Läs om hur odling av kaffe, te, bananer och kakao går till. Läs om hur tillverkningen av kläder och sportskor går till. Läs om vad Rättvis Handel och socialt ansvarstagande företag är.

Boken är från 1996 och är 152 sidor. Den kostar 179 kronor plus porto och kan beställas från Fair Trade Center.

Fair Trade Centers nyhetsbrev

Fair Trade Centers nyhetsbrev utkommer varje månad och tar upp det senaste som händer. Gratis via internet. 120 kronor per år via brev som kommer kvartalsvis med de senaste tre nyhetsbreven.

Övrigt

I närmaste Världsbutik kan fås information om kampanjen "Made in dignity" och om vad Rättvis Handel är.

Fair Trade Center har mycket information, bland annat en spännande årsrapport om kläder, sportskor och turism. Titta på sidorna på internet eller ring.

källor.

AMRC, Asia Monitor Resource Center, april 1997 (a), Working Conditions at Kayhinge Toys, Hoa Khanh Industrial Zone, Vietnam

AMRC, Asia Monitor Resource Center, april 1997 (b), Labour rights report on Hong Kong invested toy factories in China No.2

LLH, Leverantörföreningen för Lek och Hobbyartiklar, 1996, LLH:s kod för affärssed

The New York Times, 20 november 1997, Mattel Sets Conduct Code for Suppliers

The Times, 20 december 1997, Thai factory girls tell a different story about the cost of Christmas toys

WDM, World Development Movement, November 1996, The high costs of toys

WDM, World Development Movement, Oktober 1997, The True Face Of Disney

FAIR TRADE CENTER

Malmgårdsv 14

116 38 Stockholm

tel: 08-643 43 64

fax: 08-642 21 60

e-post: info@fairtradecenter.a.se

hemsida: www.fairtradecenter.a.se

Världsbutikerna för Rättvis Handel

Box 161

271 24 YSTAD

tel & fax: 0411-652 20

e-post: info@varldsbutikerna.m.se